

TEKSTİL SEKTÖRÜNDE GENİŞLETİLMİŞ ÜRETİCİ SORUMLULUĞU

Avrupa Komisyonu tarafından Atık Çerçeve Direktifini revize eden taslak mevzuat yayımlanmış olup, mevzuat ile iklim değişikliği ile mücadelede öncelikli sektörlerden olan gıda ve tekstil sektöründe atık yönetimine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

Gıda sektörüne ilişkin olarak, üye devletlerin 31 Aralık 2030'a kadar ulusal düzeyde gıda israfı azaltma hedeflerine ulaşmak için gerekli önlemleri alması beklenmektedir. Söz konusu hedefler, üretim döneminde gıda atığı oluşumunun 2020 yılına göre %10 azaltılması; perakende ve diğer gıda dağıtımlarında, restoranlarda, gıda hizmetlerinde ve hanelerde ortaklaşa kişi başına gıda atığı oluşumunun ise 2020'de üretilen miktara kıyasla %30 oranında azaltılması olarak belirlenmiştir.

Tekstil sektörüne ilişkin olarak daha detaylı hükümler içeren mevzuatta ön plana çıkan hususlar aşağıda yer almaktadır.

-Anılan taslak ile, Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil Stratejisi'nde öngörüldüğü üzere tekstil atıklarının ayrı toplanması, ayrıştırılması, yeniden kullanılması ve geri dönüştürülmesine yönelik AB düzeyinde atık yönetiminin düzenlenmesi amaçlanmaktadır.

- AB ülkelerinde halihazırda ambalaj, elektronik atıklar ve bataryalar gibi bazı ürünlerde uygulanan Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu'nun (GÜS) tüm AB ülkelerinde 1 Ocak 2025 tarihinden itibaren aynı kurallar temelinde zorunlu olması, GÜS sorumluluğuna sahip ekonomik operatörden ürünün sürdürülebilirliğine göre azalan oranda eko-modülasyon esasında GÜS ücretleri tahsil edilmesi, sürdürülebilirliğe göre azalan oranda tahsil edilen GÜS ücretinin üreticiyi daha sürdürülebilir ürün üretmeye teşvik ederken, toplanan ücretlerin tekstil atıklarının ayrı toplanması, ayrıştırılması, yeniden kullanılması ve geri dönüştürülmesine yönelik yatırımları finanse etmesi hedeflenmektedir.

-Ayrı toplanan ve ayrıştırılan tekstil (tekstil, ev tekstili, hazır giyim ve ayakkabı) atıklarının öncelikle yeniden kullanıma yönlendirilmesi, yeniden kullanılmayan atıkların geri dönüştürülmesi amaçlanmakta olup, atıkların toplanması ve yeniden kullanımı sektöründe faaliyet gösteren sosyal girişimlerin artması, yeni iş imkanları oluşması ve ikinci el sektörünün gelişmesi öngörülmektedir.

Mevzuat ile getirilecek düzenlemeler sonucunda, tekstil atıklarının liften life geri dönüşümüne yönelik teknolojilerin gelişmesinin desteklenmesi; Atık Sevkiyatı Tüzüğü'nde öngörülen tedbirlere uygun olarak, tekstil atıklarının yalnızca çevreye uygun koşullarda işlendiğinden emin olunan ülkelere sevkiyatının yapılması, atık ile ikinci el ürün tanımını yapılarak atıklarının ikinci el ürün olarak kaçakçılığa konu olmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çerçevede, Mevzuat kapsamında GÜS'na sahip 'üretici' tanımı

- AB üyesi ülkede faaliyet gösteren, **AB pazarına doğrudan ürünü ilk defa** arz eden üretici
- AB üyesi ülkede faaliyet gösteren, AB pazarına diğer üreticiler tarafından üretilen ürünleri arz eden distribütör,

- AB üyesi ülkede faaliyet gösteren, AB pazarına üçüncü ülkeler tarafından üretilen ürünleri arz eden ithalatçı,
- AB üyesi ülkede veya üçüncü ülkelerde faaliyet gösteren ürünü e-ticaret yoluyla doğrudan tüketiciye arz eden ekonomik operatör olarak yapılmıştır.
- 10 kişiden az istihdama sahip, yıllık cirosu 2 milyon Euroyu geçmeyen KOBİ'ler GÜS kapsamında yer almamaktadır.

Mevzuat kapsamında üreticinin tekstil atıklarının toplanması; toplanan atıkların ayrıştırma, yeniden kullanım ve geri dönüşüme yönelik tesislere taşınması; karışık toplanan belediye atıklarına ilişkin anket çalışması yapılması; tekstil ürünlerinin sürdürülebilir tüketimi, atık önleme, yeniden kullanım, geri dönüşüm oranlarına ilişkin bilgi temin edilmesi; liften life geri dönüşüm kapasitesinin artırılması, ayrıştırma ve geri dönüşüm teknolojilerine yönelik Ar-Ge çalışmalarına destek verilmesine ilişkin **malîyetleri üstlenmesi amaçlanmaktadır.**

Üye ülkeler tarafından GÜS kapsamı **üreticilerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini izlemek üzere bir kayıt sistemi** oluşturulacak, farklı üye ülkelerdeki kayıt sistemleri arasında veri akışına imkan veren bağlantı tesis edilecektir.

Bu çerçevede, AB pazarına ürün sunan üreticilerin veya ilgili üye ülkede atadıkları Yetkilendirilmiş Temsilcilerin söz konusu sisteme kayıt olması pazara giriş için bir zorunluluk haline gelecektir. Kayıt kapsamında üreticiye ve pazara sunulan ürüne ilişkin bilgiler kaydedilecektir.

Üreticiler kendileri adına GÜS yükümlülüklerini yerine getirmek üzere bir **Üretici Sorumluluğu Örgütü (Producer Responsibility Organization-PRO)** atayacaktır. Bu çerçevede,

- GÜS ücretleri PRO'lar tarafından üreticilerden tahsil edilecek olup, tahsil edilecek ücretlerin kilo başına, Sürdürülebilir Ürünler için Eko-tasarım kuralları mevzuatında belirlenecek sürdürülebilirlik kriterlerine göre sürdürülebilirlik oranına göre azalan oranda (eko-modülasyon) tahsil edilmesi, **Komisyon'un eko-modülasyon kriterlerine ilişkin bir uygulama mevzuatı çıkarması,**
- PRO'ların üye ülkelerde mevzuat kapsamı tekstil atıklarının ayrı toplanmasına ilişkin bir sistem tesis etmesi,
- Üye ülkelerde gerek PRO'lar gerekse tekstil toplama faaliyeti gerçekleştiren diğer paydaşlar ile tekstil atıkları toplama noktaları oluşturması, söz konusu toplama faaliyetlerinin tüm ülkeyi kapsamaması,
- Ayrı toplanan atık ağırlığının belediye atıkları ile toplanan tekstil atık ağırlığına oranı ile ayrı toplama oranının belirlenmesi,
- PRO'lar tarafından sosyal girişimler ve yeniden kullanım operatörleri gibi paydaşların da tekstil atıklarının ayrı toplanması faaliyetleri gerçekleştirmesine engel olunmaması,
- PRO'lar tarafından başta tüketiciler olmak üzere son kullanıcılara, sürdürülebilir tüketim, ürünlerin doğru kullanımı gibi iyi uygulama örnekleri ile tüketicilerin atık oluşumunu önlemedeki rolü; tekstil ürünleri için yeniden kullanım ve tamir imkanları; tüketicilerin tekstil atıklarının ayrı toplanmasındaki rolü; başta fast fashion olmak üzere tekstil üretimi ve atık yönetiminin çevre, insan sağlığı ve sosyal ve insan haklarına etkilerine ilişkin bilgilendirmeler yapması, söz konusu bilgilerin internet

siteleri, eğitim programları ile çok fazla kişiye erişmesinin sağlanması,

- Üye ülkeler tarafından faaliyet gösteren birden fazla PRO'nun faaliyetlerini düzgün ve koordineli bir şekilde yerine getirdiğine ilişkin denetimler gerçekleştirilmesi,
- PRO'lar tarafından pazara sunulan ürün miktarı, ayrı toplama, yeniden kullanım, geri dönüşüm oranı, atık yönetimi ve ihracatına ilişkin bilgilerin her yıl internet sitelerinde yayımlanması ve yıllık olarak raporlanması öngörülmektedir.

Tekstil atıklarının yönetimi kapsamında,

- Ayrı toplama, taşıma, ayrıştırma, yeniden kullanım, geri dönüşüme hazırlama gibi faaliyetlerin hava koşulları ve kontaminasyon riski dikkate alınarak planlanması, tekstil atığı olmayan veya kontaminasyon riski taşıyan ürünlerin toplama noktasında ayrıştırılması,
- Tekstil atıklarının atık hiyerarşisine uygun bir şekilde ayrıştırılması, bu kapsamda tekstil atıklarının öncelikli olarak yeniden kullanım, bunun mümkün olmadığı durumlara geri dönüşüme yönlendirilmesi,
- Tekstil atıklarının kullanılmış kıyafet olarak yasadışı sevkiyatının önlenmesi amacıyla, ayrı toplanan atıkların ayrıştırılmasının zorunlu hale getirilmesi, ayrıştırılmış olan kullanılmış tekstil malzemelerine ilişkin ayrıştırma tesisi, ürünün içeriği (cinsiyet, yaş grubu, kategori gibi) detaylı bilgilerin sağlanması, kullanılmış tekstil ile tekstil atığının ayrıştırılması için kriter geliştirilmesi,
- Komisyon tarafından kullanılmış tekstil malzemelerinin ayrıştırılmasına ilişkin ortak kurallar geliştirilmesi, bu kapsamda toplanan malzemelerin yeniden kullanımı amacıyla ikinci el pazarının ihtiyacını karşılayacak şekilde ve atık durumunun sona ermesi kriterleri (End of Waste) dikkate alınarak belirlenmesi, böylelikle döngüsel ekonomiye kazandırılan tekstil atıklarının kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.